

3.Uluslar Arası Kör ve Az Görenlerin Eğitimi, Rehabilitasyon Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 7-8-9 Aralık 2012, Ankara, sf.52-62

Görme Engelliler ile İlgili En Çok Neyi Merak Ediyoruz, Nasıl Merak Etmeliyiz, Ne Biliyoruz, Ne Bilmeliyiz?

Deniz Aydemir Döke, Belkıs Garip, M. Şahin Bülbül, Claire Özel

GİRİŞ

Hayatımızın devamı için bazı şeyleri bilmeye ihtiyaç duyarız. Bilmek, öğrenmek için ise genelde soru sorarız. Sorduğumuz sorular bazen bildiklerimiz, düşüncelerimiz ve duygularımız hakkında ipuçları verir. Bazen de bildiğimiz sandığımız şeylerin gerçekte olmadığını, yanlış bildiğimizi fark ederiz. Bu çalışmanın amacı ise toplumsal yaşamımızın bir bölümünü oluşturan görme engelliler konusunda çokça merak ettiğimiz ve yanlış bildiğimiz konuları gündeme getirmektir.

İçinde yarısına kadar su olan bir bardak ile ilgili yapılan yorumların insanın dünyaya olan bakışını yansıttığını genelde biliriz. “bardağın hep dolu tarafını görüyorsun” deyişini ele aldığımızda bardağın dolu ve boş tarafının olduğunu biliriz ve dolu tarafını görmek ile boş tarafını görmenin farklı olduğuna inanıp dolu tarafını görenlere “olumlu” ve boş tarafını görenlere “olumsuz” olarak bakarız. Üçüncü bir bakış açısı daha vardır o da “bardağın yarısı su ve yarısı hava olacak şekilde tamamen doludur” ifadesiyle ortaya konulabilir. Bu bakış açısı ise “gerçekçi” olarak isimlendirilebilir. Benzer bir durum olan görme engelli insanlar hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlar “engellilik modelleri” olarak adlandırılmaktadır. Farklı birikimleri olan insanların bu bakış açılarını yansıtmayı amaçlayan modellerin arasından “sosyal, medikal, uzman, hukuk temelli, trajedi, ahlaksal ve ekonomik” modeller sıralanabilir. Bu modellerden sosyal, sistem, bireysel, trajedi ve medikal modeller, ön plana çıkmaktadır (Keten, 2012; Llewellyn & Hogan, 2000). Medikal model, tüm engelleri bir hastalık veya bir bozukluk olarak ele alıp tedavi etmeyi hedefler. Sistem modeli engellilik kavramını, içinde bulunan ortamla ilintilendirir. Örneğin bir yerde kitap okuma engelli olan başka bir sistemde kitapları okuyabilir. Sosyal model engellilik halini sosyal bir durum olarak tanımlar ve herkesi katkıda bulunmaya odaklar. Engellilik kavramına trajedi modeliyle bakanlar acınacak durumlar görür ve üzürlüdür. Tüm bu modeller insanların engelli birini nasıl algıladığını açıklaması açısından önemlidir. Bu çalışma bahsedilen bakış açılarını farklı bir sınıflandırmayla sorular ve ifade edilen bilgiler üzerinden yapmayı hedeflemiştir.

YÖNTEM

Bu çalışma 32 öğretmen adayı (ODTÜ eğitim fakültesi öğrencisi) ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini topluma hizmet dersi kapsamında gerçekleştirilen seminere katılan öğrenciler ve ODTÜ eğitim fakültesi kantininde bulunan öğrencilerden gönüllülük esasına dayanarak rastgele seçim yolu ile oluşturulmuştur. Veriler öğrencilere dağıtılan anket yolu ile toplanmıştır. Anketin birinci kısmında öğrencilerden, görme engellilik ve görme engelliler hakkında merak ettikleri ve cevabını öğrenmek istedikleri üç soru yazmaları istenmiştir. İkinci kısmında ise görme engellilik ve görme engelliler hakkındaki

sahip oldukları bilgilerden üç tanesini yazmaları istenmiştir. Anketin ilk kısmından elde edilen veriler iki boyutta değerlendirilmiştir. İlk boyutta sorular öğrencilerin neyi merak ettiklerine göre oluşturulan 11 temaya göre gruplanmış ve sorulma sıklığına göre sıralanmıştır. Sorulardan yola çıkarak oluşturulan 11 tema şu şekildedir: ticaret, sağlık, hukuk, eğitim, sosyoloji, spor, istihdam, ulaşım, psikoloji ve çok boyut, duyular. İkinci boyutta ise sorulan soruların “çözüm odaklı?” mı yoksa “sorun odaklı mı?” olduğuna bakılmıştır. Her bir temadan sık sorulan sorular uzman görüşü alarak cevaplandırılmıştır. Sorun odaklı olup içinde bir takım varsayımlar bulunduran sorulardan en dikkat çekenler seçilerek barındırdıkları varsayımlar incelenmiştir. Bu sorun odaklı soruların daha olumlu bir şekilde nasıl sorulabileceğine dair öneriler getirilmiştir. Öğretmen adaylarının sorduğu 92 sorunun dağılımı Tablo 1’deki gibidir.

Tablo 1: Öğretmen adaylarının sorduğu soruların temalara ve sorun mu çözüm mü odaklı oluşuluklarına göre dağılımı

Tema	Sorun odaklı soru sayısı	Çözüm odaklı soru sayısı	Toplam
Ticaret	2	0	2/92
Sağlık	8	0	8/92
Hukuk	0	2	2/92
Eğitim	10	16	26/92
Sosyolojik	7	3	10/92
spor	0	1	1/92
İstihdam	2	2	4/92
Ulaşım	3	5	8/92
Psikolojik	3	2	5/92
Çok boyutlu	14	5	19/92
Duyular	5	2	7/92

Anketin ikinci kısmından elde edilen bilgiler incelenmiş ve bu bilgilerin dayandığı dört düşünce yargısı oluşturulmuştur. Dört düşünce yargısı ve öğretmen adaylarının ifade ettiği toplam 71 bilginin bu yargılara göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. İlk üç madde öğrencilerin verdiği bilgilerde yatan varsayımları ifade etmektedir; dördüncü maddede yer alan bilgiler ise en az bir varsayıma zıt olan ve nispeten varsayımlardan arınmış olan bilgilerdir.

Tablo 2: Öğretmen adaylarının ifade ettiği bilgilerin dayandıkları düşüncelere göre dağılımı

Bilgilerin Dayandığı Düşünceler	Bilgi Sayısı
1. Eksik duyu varsa diğer duyular gelişir.	17
2. Görme engellilerin hepsi aynıdır.	30
3. Görme engelliler için ayrı yapıların olması gerekir.	16

4. Bu üç görüşten en az birine zıt olan bilgiler.

8

Örneğin “Yazıları okuyabilmeleri için kabartma bir şeylere dokunmaları gerekiyor.”, “Yön kavramları çok iyi gelişmiştir.” ve “Hayat neşeleri mükemmel” gibi bilgiler görme engellilerin hepsi aynıdır düşüncesini içinde barındırmaktadır. Kabartma yazı kullanan görme engelliler olduğu gibi kabartma yazı bilmeyen ve başka teknikler kullanan görme engelliler de vardır. Yön kavramı ve hayat neşesi de engel durumu ile bağlantılı olmayıp kişisel özelliklere göre değişebilen özelliklerdir. Tablo 2’de de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının görme engelliler ve görme engellilik konusunda sahip olduğu bilgilerin çoğu varsayımlara dayanmaktadır.

Öğretmen adaylarının görme engelliler ve görme engellilik hakkında merak ettikleri noktaların aydınlatılması hem sosyal hayatta hem de öğretmenlik hayatlarında görme engelli öğrencileri olduğunda yol gösterici olması açısından önemlidir. Sık sorulan sorular ve cevapları temalarına göre şu şekildedir:

Eğitim:

Okuma yazmayı nasıl öğreniyorlar?

Görme engelli bir bireyin okuma yazma öğrenmesi için seçilen yöntem görme durumuna göre değişiklik gösterebilir. Az gören bir çocuk örneğin sadece büyütülmüş materyaller kullanılarak okuma yazma öğrenebilirken, görme durumu mürekkep baskıyı okumaya yetmeyen bir kişi, kabartma yazı ile okuma yazma öğrenebilir.

Sınavlara nasıl çalışıyorlar? Nasıl ders çalışıyorlar?

Görme engelliler bilgiye ulaşmak için farklı yöntemler kullanabilirler, bu yöntemlerden bazıları burada açıklanacaktır. Kabartma yazı görme engellilerin bilgiye ulaşmak için kullandıkları bir yöntemdir. Kabartma yazıyla basılmış kaynakların sayısı ülkemizde çok kısıtlıdır. Artık MEB ders kitaplarını kabartma olarak basmaktadır ama üniversite düzeyinde kaynak bulmak ya da farklı kaynakların kabartma baskısını bulmak zor ya da imkânsız olabilir. Kabartma yazı tüm görmeyenler tarafından bilinmeyebilir çünkü kişi az görüyor olabilir, ya da görme engelliler okuluna gitmemiş ve ya yetişkinken görme yetisini kaybetmiş olabilir. Bu gibi durumlarda kaynakların büyük harflerle basılması başka bir yöntemdir. Bir kaynağın seslendirilmesi ise bir diğer bilgiye ulaşım biçimidir. Günümüzde görme engelli bireyler de tıpkı tüm akranları gibi teknolojik imkânları daha fazla kullanabilmektedir. Bu durum bilgisayar kullanımını da yanında getirmiştir. Bilgisayarlar sayesinde, görme engelliler elektronik ortamda bulunan yazılı metinleri kolaylıkla okuyabilmektedir. Görme engelli bireyler ders çalışırken de bu yöntemlerden biri ya da bir kaçını kullanarak ders çalışabilirler. Görme engelliler de herkes gibi farklı çalışma yöntemleri kullanabilirler, örneğin büyük baskı ya da kabartma yazı okuyan biri sesli okuyarak daha iyi anlayabilir, bilgisayar ya da büyük baskı ile okuyan kişi altını çizebilir, seslendirilmiş kaynakları dinleyerek çalışabilir ya da görme engelliler de çalışırken özet çıkartabilir. Görme engellilere, ülke çapında sesli kaynak

3.Uluslar Arası Kör ve Az Görenlerin Eğitimi, Rehabilitasyon Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 7-8-9 Aralık 2012, Ankara, sf.52-62

sunan iki kütüphane vardır. Bu kütüphanelerde seslendirilmiş ders kaynakları da bulunabilir. Bunlar Boğaziçi üniversitesi bünyesindeki “GETEM” (daha detaylı bilgi için: <http://www.getem.boun.edu.tr/>) ve Mili kütüphane bünyesindeki “Konusan Kitaplık” tır (detaylı bilgi için: <http://www.mkutup.gov.tr/konusankitap/>).

Bilgisayar kullanabiliyorlar, bu nasıl oluyor?

Görme engelliler imkanlarına ve görme yetilerine göre farklı biçimlerde bilgisayar kullanabilmektedir. Az görenler bilgisayarı büyütme programları aracılığıyla kullanırken görmesi yetersiz olanlar bilgisayarı kabartma ekran ve ya ekran okuyucu programlar sayesinde kullanabilmektedir. Kabartma ekran bir düzlem üzerindeki bir ya da birden çok satırın yenilenebilir biçimde kabartma alfabeyi gösterebilen, nispeten pahalı bir teknolojidir. Ekran okuyucu programlar ise yazıyı sese dönüştürebilen programlardır. Ekran okuyucu ya da kabartma ekran ile bilgisayar kullanan görme engelliler, fare kullanmadan, klavye aracılığıyla bilgisayar kullanabilirler.

Eğitimi nasıl oluyor? Türkiye’de eğitim şartları neler?

Görme engelliler için özel okullar ilköğretim düzeyinde vardır (4+4). Sonrasında ise görme engelli öğrenciler tüm akranlarıyla beraber kaynaştırma eğitime devam ederler. Ancak her görme engelli, görme durumundan bağımsız olarak kaynaştırma eğitime 1. Sınıftan hatta okul öncesinden itibaren başlayabilir. Ülkemizde kaynaştırma eğitim ile ilgili kapsamlı mevzuat olmasına rağmen uygulamada eksiklikler vardır (Gürkan vd.,2010). Kaynaştırma eğitim görme engellilerin eğitimle ilgili temel bir hakkıken, eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına yönelik, özel eğitim müfredatı yetersiz kalmaktadır. Öğretmen adayları özel eğitim / kaynaştırma eğitimle ilgili hiç bir şey öğrenmeden mezun olmaktadırlar, bu durum da öğretmen olarak çalışmaya başladıklarında ve engelli bir öğrencileri olduğunda, eksiklik hissine, başa çıkma ilgili kaygılara ve olumsuz tutumlara neden olabilmektedir.

Ders esnasında ses kaydı yapmaktan başka bir yöntem var mı? Öğretmenler ders anlatırken nasıl yollar izliyorlar?

Dersi takip edebilmek için görme engelliler farklı yöntemler kullanabilir. Bunlardan biri ses kaydı yapmaktır. Ancak ses kayıtlarını baştan dinlemek fazla vakit almaktadır, bu nedenle iyi düzeyde bilgisayar kullanabilen görme engelliler, ders esnasında bilgisayarlarını kullanarak not alabilirler. Dersi takip etmek için her zaman öğretmenin de desteği ve iş birliği çok önemlidir. Öğretmenin ders notlarını erişilebilir şekilde (büyük baskı ya da elektronik) olarak öğrenciyle paylaşması, not tutma sorununu ortadan kaldıracaktır. Derste anlatılanlara erişimin bir başka yolu ise not tutamayan öğrencilere, not tutucu hizmeti sağlamaktır. Görme engelli öğrencinin bulunduğu sınıfta, iyi not tutabilen bir öğrenci, not tutucu olarak atanabilir. Böyle bir durumda iki arkadaş arasındaki ilişki dengeleri bozmamak için, not tutucuya yaptığı için karşılığında bir bedel verilmelidir. Bu okul tarafından sağlanan ufak bir burs olabileceği gibi, ilgili dersten birkaç puanlık not artırımını da olabilir. Bunlara ek olarak görme engelli bir

3.Uluslar Arası Kör ve Az Görenlerin Eğitimi, Rehabilitasyon Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 7-8-9 Aralık 2012, Ankara, sf.52-62

öğrencinin bulunduğu bir sınıfta ders anlatırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlardan bazıları tahtaya yazılanı seslendirmek, görselleri betimlemek, “bu, şu” gibi zamirler değil de gerçek zamirler kullanmak, öğrenciye söz verirken adını söylemek gibi uygulamalar bir dersi görme engelli öğrenci için, büyük ölçüde erişilebilir duruma getirecektir.

YGS, LYS gibi sınavlara mı giriyorlar yoksa sınavları farklı mı? Sınavlara nasıl hazırlanıyorlar ve nasıl yazıyorlar?

Görme engelliler tüm akranlarıyla aynı sınavlara girmektedirler. ÖSYM yaptığı sınavlarda görme engelli olup mürekkep baskı okuyamayan durumdaki öğrencilere, okuyucu ve işaretleyici görevlendiriyor, az görenler için de büyük baskılı sınavlar sağlayabiliyor. Okuyucu ve işaretleyici ile sınava giren öğrencilere her sınavda 30 dakika ek süre de veriliyor. Ayrıca görme engelli katılımcılar sınavlarda şekilli sorulardan muaf tutuluyorlar. Sınavlarda sağlanan okuyucu ve işaretleyicilerin niteliği, farklı formatlarda (kabartma yazı, ekran okuyucu) gibi sınav seçeneklerinin olmaması, görme engelli öğrencilerin sınavlarda karşılaştığı başlıca güçlüklerdir. Sadece memurluk sınavı için engellilere ayrı bir sınav düzenlenmektedir, ancak engelliler KPSS sınavına girme hakkına da sahiptirler.

Bunlara ek olarak, Görme engelliler sınavlara hazırlanırken herkes gibi, herkesin gittiği dershanelere gidebilirler ancak bazı gönüllü topluluklar, görme engellilerin sınavlara hazırlanabilmesi için, dersane hizmeti vermektedirler.

Ulaşım:

Otobüslere, dolmuşlara nasıl biniyorlar, yanlış yere gitmekten korkmuyorlar mı? Karşıdan karşıya yalnız nasıl geçiyorlar? Yalnız nasıl yolculuk yapıyorlar?

Bağımsız hareket becerisi olan bir kişi, bir yerden bir yere gidebilir. Görme engelli bir bireyin toplu taşıma kullanırken karşılaştığı iki temel sorun vardır. Bunlardan biri, hangi otobüsün nereye gittiği sorusu diğeri ise hangi durakta inileceği sorusudur. Her iki durum da teknolojik destek ile çözülebilir. Otobüsler durduklarında nereden gelip nereye gittiklerini anons etseler, hangi otobüsün nereye gittiği ile ilgili bir sorun kalmazdı. Bu sistem örneğin Amerika’da “Cincinnati” şehrinde uygulanıyor. Hangi durakta inileceği sorunu ise yine sesli anons sistemiyle, bir sonraki durağın ya da temel noktaların anons edilmesi yoluyla çözülebilir. Bu sistem raylı sistemlerde (metro gibi) ve bazı şehirlerdeki otobüslerde uygulanmaktadır. Bunların hiç birisi elinizde yoksa ilkel yöntemlere dönerek, ya şoföre ya da etraftakilere sorarak gitmek istediğiniz yere gidebilirsiniz

. Karşıdan karşıya geçmek için arabaların sesini dinlemek bir yöntemdir. Trafik ışıklarının olduğu yerlerde trafiğin durduğunu yine arabaların sesini dinleyerek anlayabileceğiniz gibi, bazı trafik ışıklarında bulunan sesli uyarıcılar da faydalı olabilir. Ve ülkemizde yardım almak, trafiğin karmaşık olduğu ve trafik kurallarına uyulmadığı, araçların yayaya yol vermesi, kırmızıda durmaması gibi, yerlerde etkili olabilir.

3.Uluslar Arası Kör ve Az Görenlerin Eğitimi, Rehabilitasyon Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 7-8-9 Aralık 2012, Ankara, sf.52-62

Görme engelliler tek başlarına şehir içi yolculuk yapabildiği gibi şehirlerarası ve uluslar arası da yolculuk yapabilir. Şehirlerarası otobüsleri kullanırken, mola yerlerinde örneğin, tuvaleti bulmak gibi konularda yardım almaları gerekebilir. Uçakla yapılan yolculuklarda ise “check-in” noktasından itibaren, havayolunun ya da hava alanının bir görevlisi size uçağa kadar refakat eder, engelli yolcu bilgisi kabin personeline ulaştığından, bir görevli gelir ve sizi acil durumla ilgili bilgilendirir ve indiğiniz zaman da bir görevli yine size eşlik eder.

Görme engellilerin yön duygusu nasıl gelişiyor?

Görme engelliler bir yerden bir yere giderken, zihinsel haritalar kullanırlar. Yani bir yerin bir diğerine göre konumu, nasıl gidildiği gibi bilgilere göre yollarını bulabilirler. İlk kez gidilen bir yerin zihinsel haritası yoktur ve oluşması için aynı yere, aynı yolu kullanarak birkaç kez gitmeleri gerekebilir. Yol bulurken, baston kullanan bir görme engelli, dönemeçleri, kaldırımdan kaç kez inildiği, kaç kez merdiven çıktığı, yerin yapısı, etraftan gelen sesler gibi pek çok ipucu kullanır.

Farklı baston kullanma teknikleri vardır, kimi görme engelli bastonunu yerden hiç kaldırmadan kullanırken başka bir görme engelli kişi ise bastonu omuz genişliğinden biraz daha geniş olacak biçimde iki tarafa vurarak yürüebilir. Kalabalık ortamlarda, merdiven inerken, çıkarken, yolda yürürken farklı baston kullanma teknikleri vardır (“Nebraska Center for the Blind and Visually Impaired” tarafından hazırlanan videolar için bakınız:

<http://www.ncbvi.ne.gov/media/video/pathways-to-independence/cane-travel.html>

Duyular:

Görme engelli olanların diğer duyuları daha mı kuvvetli oluyor?

Görme duyusu insan oğlu için temel bilgi kaynaklarından biridir. Görme engelli bireyler ise bu duyuya ya sahip olmadıklarından ya da yetersiz düzeyde sahip olduklarından başka veri kaynaklarını gören insanlara göre daha fazla kullanırlar. Bu durum toplumda “görmeyenler çok iyi duyar” “çok iyi müzik kulakları vardır” gibi gerçek olmayan varsayımlara neden olmuştur. Görme engellilerin içinde de müzik kulağı çok iyi olanlar vardır ya da berbat olanlar da vardır. Bir duyuyu daha çok kullanmak o bilgiyi daha dikkatli işlemek anlamına gelebilir. Bu durum şöyle bir örnekle daha iyi anlaşılabilir; işitme engelli kişiler de duymadıklarından, görsel bilgiyi diğer insanlara göre daha çok kullanıyorlar, ama bu durum onların kızıl ötesi ışınları görebilmelerini sağlamıyor.

Renklerle ilgili olarak, az görenlerde, iyi görenler kadar keskin olmasa da renk bilgisi vardır. Hiç görmeyenler için renklerse soyut kavramsal bilgilerden ibarettir.

Görmeyenler cisimleri dokunarak algılayabilir, tanıyabilirler. Görmeyen bir çocuk, eğer hiç balığa dokunmadıysa balığın su a yaşayan, solungaçlarından oksijen alan, yüzebilen, kuyruğu

3.Uluslar Arası Kör ve Az Görenlerin Eğitimi, Rehabilitasyon Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 7-8-9 Aralık 2012, Ankara, sf.52-62

olan bir canlı olduğunu bile bilir ama eğer balığa dokunursa balığın nesne olarak kavramını oluşturabilir. Dolayısıyla görme yetersizliği olan çocuklara, dokunma duyusunu uyararak nesnelerin biçimsel özellikleri en kolay biçimde açıklanabilir. Bir diğer yöntem ise betimlemek olabilir. Betimlerken çocukta hali hazırda bilgisi olan kavramları kullanmak etkili olabilir. Yani yunusu anlatırken balık kavramından faydalanılabilir.

Sosyolojik:

Çevreden gelen yardımlara bakış açıları nelerdir?

Görme engelliler günlük hayatlarını sürdürürken, diğer insanlardan yardım alabilirler. Görme engelli ya da herhangi bir insana yardım ederken yapılması gereken ilk şey yardıma ihtiyacı olup olmadığını sormak, sonra da nasıl yardım edebileceğinizi öğrenmektir. Görme engelli bir bireye, bir yerden bir yere gitmesi için yardımcı oluyorsanız, onun sizin kolunuza girmesine izin verin. Görme engelli kişi refakatçiyle yürürken, refakatçisinin dirseğinin birkaç parmak üzerinden tutmalı ve biraz gerisinden yürümelidir.

İstihdam:

Çalışmak isteyenler iş bulabiliyor mu? İşe girmek istediklerinde neye göre işe alınıyorlar?

Görme engelliler de işsiz kalabiliyorlar, kamuda ya da özel sektörde çalışabiliyorlar. İş bulma ve işe girme süreçlerinde önyargılı tutumlarla karşılaşabiliyorlar ve bu tutumlar onların vasıflarına göre iş bulmaları yolunda bir engel teşkil edebiliyor. Hem kamuda hem özel sektörde engelli istihdamı ile ilgili kotalar bulunmaktadır. Burada daha önce belirttiğim gibi zor olan hem iş bulmak hem de vasıflarına göre bir işe yerleştirilmek. Engelli birisi herkes için açılmış bir kadroya başvurduğunda, engel durumunun mesleğini icra etmesine bir mani teşkil etmediğini, sağlık kurulu raporuyla ispatlamak durumunda kalabiliyor ve bu da mesleğini icra edebilmek için akranlarıyla eş vasıflara sahip olan bir kişinin, engeli temel alınarak ayrımcılığa uğraması anlamına gelebiliyor. Engelli memur kadroları vasıfsız olarak açılabilir ve bu da bir öğretmenin, kurumun santralinde çalıştırılması anlamına gelebiliyor örneğin.

SONUÇ

Öğretmen adaylarının soruları genel olarak incelendiğinde çıkan temaların yanı sıra adayların sorularındaki varsayımlar da çarpıcıdır. Örneğin bir katılımcının sorusu “Dünyadaki güzellikleri görmemek nasıl bir duygu?” şeklindedir, burada görme engelli olmak felaketeleştirilmiştir. . Başka birkaç soruda ise görme engelliler ötekileştirilmiş, onlar için farklı okulların, farklı kurumların olması gerektiği varsayımıyla sorular sorulmuştur

Bazı başka sorularda ise, görme engellilerin bir şeyleri yapıp yapamayacağı varsayımından hareket edilmiştir. Bu durumu iki soruda inceleyebiliriz. “Görme engelliler yaşamlarını tek başlarına sürdürebilirler mi?” sorusu aslında nötr bir soru olarak görünmektedir, ancak soru

3.Uluslar Arası Kör ve Az Görenlerin Eğitimi, Rehabilitasyon Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, 7-8-9 Aralık 2012, Ankara, sf.52-62

altında bir yeterlilik şüphesi taşımaktadır. Aynı konuyla ilgili bir başka soru ise “Tek başına yaşayan bir görme engelli nasıl sıkıntılar yaşar?” şeklindedir, bu sorunun sahibi için görme engelliler tek başlarına yaşayabilir ama bazı sıkıntılar yaşarlar varsayımı göze çarpmaktadır. Bu soru en yapıcı olarak “Tek başına yaşayan görme engelli birisi ne gibi başa çıkma yöntemleri kullanır?” şeklinde olabilir.

Bütün bu sorular göstermektedir ki toplumun ve özellikle öğretmen adaylarının görme engelli bireylerin başa çıkma yöntemleri ve görme engellilere ders anlatma yöntemleriyle ilgili daha çok bilgilendirilmeye ihtiyacı vardır. Bu yapılırken hazırlanan programlarda, görme engelli bireylerin görme engelli olmayan bireylerden farklı olan temel başa çıkma yöntemleri vurgulanırken, görme engelli bireylerin de herkes gibi olduğu, genellemeler yapmanın yanıltıcılığı gibi konular vurgulanmalıdır. Ve öğretmen adayları engelli öğrencilerin neyi yapamayıp neyi yapabildiğinden ziyade nasıl yapabileceği konusunda düşünmeye ve çalışmaya teşvik edilmelidir. Örneğin bir görme engelli öğrenci geometri konusunda çok başarısız olabilir ama bir başkası bu alanda çok iyi performans sergileyebilir. Bu gibi durumlarda genel “yapabilir”, “yapamaz” gibi bir engel türünü etiketlemeye yönelik düşünce kalıplarından uzak durulmalı ve tüm bireylerin birbirinden farklı ve benzer yönleri olduğu hep akılda tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

Keten, B. (2012). Engelsiz bilinç eğitimi üzerine. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(1), 169-176.

Gürkan, M, Özbuğa, M., Öztürk, V., Uçan D., Kılıç, Z., Demirci, İ.,...Er, Z. (2010). *Okullarımızda neden, niçin, nasıl kaynaştırma? Yönetici, öğretmen ve aile kılavuzu*. Retrieved from <http://orgm.meb.gov.tr/duyurular/kaynastirma.pdf>

Llewellyn, A. & Hogan, K. (2000). The use and abuse of models of disability. *Disability & Society*, 15(1), 157-165.